

project-research activities. The system of out-of-school work with children was designed and formed in practice as a system of pedagogically organized diverse activities of children in their free time from studying. It is implemented in scientific and practical and creative laboratories, circles, and research groups. It is this form of work that is the driving force of involvement in the process of creating material and spiritual values. Project-research activity forms the student's personal qualities, aimed at their intellectual development, expansion of worldview, erudition, development of non-standard – creative – thinking, ability to solve the tasks set before them, creative self-development and self-realization of the individual. The basis of the development of engineering and technical abilities is the joint project activity of youth research teams on the implementation of technical and engineering projects.

The article presents a model in the form of a diagram containing detailed stages. The most important conditions for the development of students' activity in technical creativity are the presence of an enthusiastic and highly qualified specialist and material and technical support of the activity.

Key words: education, additional education, engineering and technical abilities, technical creativity, innovative potential, research activity, youth, activity.

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-155.2023.13>

УДК 378.091.3:377.011.3-051]: 331.101.1

Матвієнко О. В.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ГУРТКАХ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті представлено основні положення щодо особливостей навчання і виховання учнів молодшого шкільного віку у науково-технічних гуртках закладів позашкільної освіти.

Встановлено, що навчання і виховання учнів молодшого шкільного віку у науково-технічних гуртках закладів позашкільної освіти є найбільш ефективним за умови поєднання трьох навчальних і виховних середовищ: сім'я; заклад позашкільної освіти; початкова школа.

Представлено напрями соціально-педагогічного впливу на навчання і виховання учнів молодшого шкільного віку у науково-технічних гуртках закладів позашкільної освіти, а саме: напрям освітнього процесу; напрям внутрішньої позиції дитини; напрям суспільного середовища. Розроблена структурна модель соціально-педагогічного впливу на учнів молодшого шкільного віку у науково-технічних гуртках закладів позашкільної освіти забезпечує прогнозування особливих соціально-педагогічних ситуацій, що відображаються на вихованості особистості.

Ключові слова: заклади позашкільної освіти, позашкільна освіта, навчання, виховання, науково-технічні гуртки, учні молодшого шкільного віку.

У сучасних умовах питання навчання і виховання учнів молодшого шкільного віку у науково-технічних гуртках закладів позашкільної освіти набуває значної актуальності.

Соціально-економічні і політичні зміни, які переживає нині Україна, актуалізували ряд питань, пов'язаних із соціально-емоційним і моральним життям суспільства: взаєморозуміння, милосердя, підтримка людьми один

одного, небайдужість тощо. Варто відзначити, що основи їх вирішення слід шукати як у макросоціальних явищах, так і у вихованні підростаючого покоління.

Спираючись на основи знань філософських, педагогічних, психологічних досліджень, педагогічна наука дедалі активніше шукає шляхи поліпшення навчання і виховання особистості.

Теоретичні основи виховання були об'єктом пошуків І. Бежа, В. Духновича, М. Драгоманова, М. Бердяєва, Я. Корчака, Г. Костюка, А. Макаренка, І. Огієнка, С. Русової, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, С. Шацького, В. Шинкарука, І. Зязюна та ін.

Великий потенціал у навчанні і вихованні підростаючого покоління, їх соціального становлення має позашкільна освіта.

Концептуальні основи і висновки щодо навчання, виховання, розвитку та соціалізації учнів у закладах позашкільної освіти представили у своїх працях Л. Балясна, О. Биковська, Л. Канішевська, А. Капська, Б. Кобзар, М. Коваль, В. Коротеєва, В. Мадзігон, І. Мельникова, Я. Романова, Т. Сущенко та ін.

Відомий педагог-гуманіст Януш Корчак, підкреслюючи соціальну роль виховання дітей, сформулював важливе положення: "Реформи в житті дорослих слід починати в душах дітей" [2].

Варто відзначити, що вік учнів молодшого шкільного віку є початковим етапом їх соціалізації, що потребує особливої уваги. Саме з початком навчання дітей молодшого шкільного віку у закладах освіти, зокрема закладах позашкільної освіти, стає можливим цілеспрямований педагогічний вплив на їх як особистість.

Аналізуючи вікову характеристики учнів молодшого шкільного віку нами встановлено, що "як суб'єкт навчальної діяльності молодший школяр характеризується готовністю до навчальної діяльності. Відповідно джерелом розвитку дитини як суб'єкта учіння є її потреба в активності, що реалізується через мотиви, прагнення до оволодіння навчальною діяльністю. У той же час пізнавальні мотиви дітей ще нестійкі та ситуативні. Для першокласників характерна завищена самооцінка, їм важко зрозуміти критерії педагогічної оцінки, вони ще не здатні адекватно оцінити себе, результати своєї роботи. Для успішності навчальної діяльності та адаптації першокласників важливим є пристосування до всіх сфер життєдіяльності дитини в школі" [3].

У цей період важливим є долучення учнів до певних видів діяльності, які на наш погляд, можуть ефективно реалізовуватися саме в закладах позашкільної освіти.

О. Биковська, визначаючи важливу роль виховання, відзначає, що "Змістовими компонентами трудового виховання є розумове, духовне, моральне, естетичне, правове, екологічне, економічне, фізичне, патріотичне, сенсорне та самовиховання. Процесуальними елементами системи трудового виховання є сім'я, дошкільний заклад, загальноосвітня школа, позашкільні заклади, заклади професійної підготовки та дитячі, учнівські і молодіжні організації й засоби масової інформації" [4].

Т. Сущенко зауважує, що “виховну роботу в позашкільних закладах можна розглядати як метод цілеспрямованого впливу на підростаюче покоління, так і одну з форм соціального спілкування і взаємодії педагогів з вихованцями” [5].

К. Старченко відзначає, що “виховна система сучасної школи повинна бути зорієнтована на розвиток якостей особистості, які найбільш необхідні в умовах ринкової економіки, при високій їх інтеграції у схильних до цього школярів” [6].

А. Ізвекова вказує, що в закладах позашкільної освіти формування соціального досвіду, розвиток творчої особистості дитини відбувається на основі власних бажань, природних нахилів, особистих прагнень з диференціацією їх за інтересами та спрямуванням на певний вид діяльності, постановку конкретних специфічних завдань діяльності перед кожним вихованцем, різнобічні форми спілкування в позашкільному колективі [7].

У процесі досліджень нами встановлено, що суттєво змінився вплив соціально-педагогічних умов на соціально-психологічні характеристики учнів молодшого шкільного віку.

Так, інтелектуальний розвиток учнів молодшого шкільного віку випереджає розвиток їх мотивації та вольових якостей. Помітним є “демократичність” у ставленні до педагогів, втрата лідерів, складність в узгодженні своїх дій з дорослими, спонтанність у поведінці, вияв агресії щодо оточуючих. Значно знизився інтерес в учнів молодшого шкільного віку до навчання.

Тому, у навчанні і вихованні учнів молодшого шкільного віку у науково-технічних гуртках закладів позашкільної освіти важливого значення набуває визначення умов, форм, методів і засобів як найбільш дієвих впливів.

Встановлено, що навчання і виховання учнів молодшого шкільного віку у науково-технічних гуртках закладів позашкільної освіти є найбільш ефективним за умови поєднання трьох навчальних і виховних середовищ:

- сім'я;
- заклад позашкільної освіти;
- початкова школа.

При цьому саме “педагогічний колектив може ефективно вирішувати свої виховні завдання лише на основі вивчення і врахування всього комплексу впливів макро- та мікросередовища в системі виховної роботи і нейтралізації їх негативних впливів.

Інтегративним показником відповідності розвитку молодшого школяра соціально-педагогічним умовам, що формуються в суспільному середовищі на етапі докорінних соціально-економічних перетворень, є моральний досвід особистості, що відбивається в її моральних якостях, при визначенні яких обираються шляхи педагогічного впливу, вирішуються певні соціально-педагогічні завдання” [1].

Вкрай актуальним є врахування напрямів соціально-педагогічного впливу на навчання і виховання учнів молодшого шкільного віку у науково-технічних гуртках закладів позашкільної освіти, а саме:

- напрям освітнього процесу;
- напрям внутрішньої позиції дитини;
- напрям суспільного середовища.

Розроблена нами структурна модель соціально-педагогічного впливу на учнів молодшого шкільного віку у науково-технічних гуртках закладів позашкільної освіти забезпечує прогнозування особливих соціально-педагогічних ситуацій, що відображаються на вихованості особистості, а саме:

– перше за все, здійснювати психологічне перекомпенсування бажаного в потрібне у процесі створення збалансованої системи суб'єктивних ставлень учнів молодшого шкільного віку, забезпечення умов для навчання і виховання з урахуванням їх вікових особливостей;

– по-друге, враховувати специфіку засвоєння учнями молодшого шкільного віку у науково-технічних гуртках закладів позашкільної освіти “інформації як такої, що сприймається й приймається свідомістю, почуттями й волею дітей у процесі включення їх у колективні стосунки, які переходять у особистісні без розподілу на навчальну й виховну сфери;

– по-третє, розвиток реакції учнів молодшого шкільного віку у науково-технічних гуртках закладів позашкільної освіти на сукупність негативних і позитивних, колективних та індивідуальних, цілеспрямованих і спонтанних впливів на “найтонших” рівнях, починаючи з організменного і до макросередовищного” [1].

Результати наших досліджень підтверджують, що “рівень моральної вихованості молодших школярів зростатиме, якщо функціонування відкритої соціально-педагогічної системи матиме безперервний, керований, комплексний характер, забезпечуючи цим сприятливі умови для цілеспрямованого морального виховання учнів молодших класів у різних соціумах. Цьому сприяють такі виховні дії, як прийняття моральних норм (зміщення акцентів із “хочу” на “треба”, диференціація моральної інформації відповідно до сприйняття молодших школярів, створення сталих стосунків у провідному виді діяльності) і створення педагогічних умов (поєднання інтелектуального та поведінкового підходів; синергія навчальних і виховних впливів; вибір потрібної форми поведінки), які сприяють досягненню позитивного результату” [1].

Варто відзначити важливу роль педагога і батьків у навчанні та вихованні, наявності у них моральних ідей, вміння перетворювати знання в моральні переконання, виробляти в учнів молодшого шкільного віку у науково-технічних гуртках закладів позашкільної освіти ставлення до навколишнього середовища, набувати компетентностей.

Таким чином, навчання і виховання учнів молодшого шкільного віку у науково-технічних гуртках закладів позашкільної освіти є важливими складниками освітньої діяльності у сучасних умовах.

Використана література :

1. Матвієнко О. В. Моральне виховання молодших школярів у позаурочній та позашкільній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 1999. 22 с.
2. Корчак Я. Як любити дитину. К. : Радянська школа, 1976. 158 с.
3. Матвієнко О. Психологічні особливості молодшого школяра як суб'єкта навчальної діяльності. *Research and Innovation: Collection of scientific articles*. Yunona Publishing, New York, USA, 2020. P. 185-190.
4. Биковська О. В. Трудове виховання в позашкільних закладах у сучасних економічних умовах (на прикладі гуртків науково-технічного профілю) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. К., 2000. 198 с.
5. Т. І. Позашкільна педагогіка : навч. посібник. К. : ІСДО, 1996. 144 с.
6. Старченко К. М. Система сучасної школи. К. : Вища школа, 1992. 67 с.
7. Извекова А. В. Трудовое воспитание школьников по месту жительства (в условиях сельского микрорайона горного типа) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. К., 1992. 229 с.

References :

1. Matviienko O. V. Moralne vykhovannia molodshykh shkoliariv u pozaurochnii ta pozashkilnii diialnosti : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01. Kyiv, 1999. 22 s.
2. Korchak Ya. Yak liubyty dytynu. K. : Radianska shkola, 1976. 158 s.
3. Matviienko O. Psykholohichni osoblyvosti molodshoho shkoliara yak subiekta navchalnoi diialnosti. *Research and Innovation : Collection of scientific articles*. Yunona Publishing, New York, USA, 2020. P. 185-190.
4. Bykovska O. V. Trudove vykhovannia v pozashkilnykh zakladakh u suchasnykh ekonomichnykh umovakh (na prykladi hurtkiv naukovo-tekhnichnoho profilu) : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.02. K., 2000. 198 s.
5. T. I. Pozashkilna pedahohika : navch. posibnyk. K. : ISDO, 1996. 144 s.
6. Starchenko K. M. Systema suchasnoi shkoly. K. : Vyscha shkola, 1992. 67 s.
7. Izvekova A. V. Trudovoe vospitanie shkolnikov po mestu zhitelstva (v usloviyah selskogo mikrorajona gornogo tipa) : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.01. K., 1992. 229 s.

MATVIENKO O. V. Peculiarities of education and education of primary school students in scientific and technical circles of out-of-school education institutions.

The article presents the main provisions regarding the peculiarities of education and upbringing of students of primary school age in scientific and technical circles of out-of-school education institutions.

It has been established that the education and upbringing of primary school students in scientific and technical circles of extracurricular education institutions is most effective under the condition of a combination of three educational and educational environments: family; institution of extracurricular education; Elementary School.

The directions of socio-pedagogical influence on the education and upbringing of primary school students in scientific and technical circles of extracurricular education institutions are presented, namely: the direction of the educational process; the direction of the internal position of the child; the direction of the social environment. The developed structural model of socio-pedagogical influence on primary school students in scientific and technical circles of out-of-school education institutions provides forecasting of special socio-pedagogical situations that are reflected in the upbringing of the individual.

Key words: *out-of-school education institutions, out-of-school education, training, education, scientific and technical circles, primary school students.*